

***Bases generals per una
didàctica del disseny***

Maria del Pilar Rovira
Serrano
*Escola Superior de Disseny
de les Illes Balears*

Educació i Cultura
(2010), 21:
147-160

Bases generals per a una didàctica del disseny

General basis for the design education

Maria del Pilar Rovira Serrano*

Resum

La didàctica del disseny és una didàctica específica, adaptada a una disciplina acadèmica concreta: el disseny. La didàctica del disseny a l'ensenyament superior és un tema relativament nou a Espanya, però que ja fa temps que preocupa i es treballa a Europa i a la resta del món.

Paraules clau: didàctica del disseny, didàctiques específiques, ensenyament superior.

Summary

Design education is an specialised education, adapted to the design academic discipline: design. Design education in higher education is a new question in Spain, but there is a long time that Europe and the rest of the world are worried about it and work along this subject.

Key words: design education, specialised education, higher education.

1. Introducció

El *Diccionari de la Llengua Catalana* defineix *didàctica*, una paraula d'origen grec relacionada amb l'ensenyament, com «la ciència que orienta i dirigeix el procés d'aprenentatge» (GDLC, 2006).

* Escola Superior de Disseny de les Illes Balears.

Contacte amb l'autora, contacto con la autora, autor contract: mariadelpilarrovira@yahoo.es

Aquest article fou acceptat per a la seva publicació el 22 de febrer de 2009.

La didàctica se centra en les maneres d'ensenyar i en les maneres en què els alumnes aprenen. Fernando Marhuenda recorda que la didàctica s'ocupa de l'*ensenyament*, o del coneixement bàsic, i del *currículum*, o el que anomena coneixement aplicat al servei de la pràctica de l'ensenyament (Marhuenda 2000: 55).

La didàctica respon la pregunta *com ensenyar?* i s'encarrega de concretar les directrius teòriques de la pedagogia en la pràctica educativa. En aquest context, doncs, la *didàctica del disseny* és una didàctica específica, una especialització de les ciències de l'educació, aplicable a una disciplina acadèmica concreta: *el disseny*; perquè la didàctica específica no és una didàctica aplicada, sinó una *didàctica aplicable* (González 2002: 14; citant Fernández 1994: 19) que s'ocupa, a grans trets, de l'anàlisi i la teorització curricular i de l'aplicació a l'aula.

2. El disseny

Disseny és una paraula polisèmica i ambigua que tant fa referència a un esquema, a un apunt, a un esbós, a la delineació d'una figura, com a la descripció de quelcom, passant per la disposició de colors d'una determinada manera, una representació gràfica, la concepció original d'un objecte, l'aspecte exterior d'aquest, o l'exercici d'un ofici.

Tots podem dissenyar qualsevol cosa: una casa, una cadira, una joguina, un vestit, la caràtula d'un CD, una revista, la portada d'un llibre, un mostrador, un jardí, un programa de televisió, una trajectòria professional, una estratègia comercial, un programa formatiu, un currículum escolar..., però nosaltres no parlem d'aquest tipus de disseny.

El disseny representa una realitat molt complexa, molt difícil de delimitar i, per tant, molt difícil de definir. No obstant això, el *disseny* que ens interessa consisteix a materialitzar propostes simbòliques i és *inevitable* en el món en què vivim.

El disseny és una manera de diferenciar-nos. El disseny és el valor afegit que necessiten les persones i les organitzacions (i els productes que ofereixen) per competir. El disseny ajuda a ser més competitius en el mercat. El disseny és una garantia socio-econòmica de futur. El disseny és intemporal i universal. El disseny serveix per a moltes coses, però sense perdre la seva funcionalitat pel camí.

Els dissenyadors, doncs, també són *inevitables* en el món en què vivim; són les persones que físicament materialitzaran aquestes propostes simbòliques a través de:

- La configuració i la representació visual de la informació per mitjà de la combinació de paraules, dibuixos i imatges; d'això s'encarrega el *disseny gràfic*.
- La distribució o la redistribució d'espais interiors i exteriors, d'espais domèstics o de feina, d'espais públics i privats, d'espais industrials, comercials i d'oci, d'espais estàtics o mòbils; d'això s'encarrega el *disseny d'interiors*.
- El dibuix i la confecció de la roba, de les sabates i dels complements que porten les persones i altres éssers vius; d'això s'encarrega el *disseny de moda*.
- La creació d'objectes diversos amb finalitats diverses; concretament, de les parts que entraran en contacte físic o psíquic amb l'home; d'això s'encarrega el *disseny de productes*.

En el camí per aconseguir aquesta materialització, el dissenyador haurà de realitzar una sèrie d'*actuacions*: seria convenient que desenvolupàs la imaginació, la sensibilitat artística, les capacitats d'anàlisi i síntesi i el sentit crític; caldrà que generi solucions creatives; haurà de concebre i desenvolupar correctament els projectes de disseny; haurà d'analitzar, interpretar, adaptar i produir la informació que interessa per realitzar-los.

A més, també li serà indispensable examinar, valorar i comprovar la viabilitat dels projectes, des de criteris d'innovació formal, de gestió empresarial i de demanda del mercat; fins i tot pot arribar a organitzar, dirigir, coordinar o assessorar els equips de treball vinculats als projectes.

Per aquest motiu, en definir els estudis superiors de disseny, el Reial decret 1496/1999 (estatal) i el Decret 165/2003 (autonòmic) destaquen la utilitat de la formació humanística per a la persona professional del disseny i determinen la importància de donar-li les eines imprescindibles i indispensables per adaptar-se a les necessitats i les demandes socials.

3. El disseny com a disciplina científica

El disseny és una disciplina científica. No compartim la idea del Norberto Chaves, qui considera que el disseny (gràfic) «no es un arte, una ciencia ni una tecnología, sino una práctica empírica con alto componente artesanal i experimental, exploratorio o de ensayo-error: un oficio» (Chaves 2000-2001: 139). Ofereix una visió esbiaixada del disseny i crec que ha arribat l'hora de superar aquesta concepció del disseny com un ofici.

A Espanya, a més, el disseny és una disciplina acadèmica, estudis de *formació professional* (des dels anys seixanta) i *estudis superiors no universitaris* (des de final del segle XX), amb un *plans d'estudis oficials* publicats al Butlletí Oficial de l'Estat i als diaris i butlletins oficials de les diferents comunitats autònomes, que s'ensenya a les escoles d'art, a les escoles superiors de disseny i a les escoles d'art i superiors de disseny espanyoles.

No obstant això, el disseny rep un *tractament anàrquic* a diferents classificacions internacionals. Prenguem, per exemple, la *Nomenclatura Internacional de la UNESCO per als camps de la ciència i la tecnologia*, que és un sistema de classificació del coneixement. Aquesta nomenclatura considera el disseny (74) com a part de les belles arts (7), però només el disseny d'interiors (72 i 747), el disseny de productes (749) i el disseny gràfic (76), entès des del seu vessant més artesà i artístic, però oblida completament el disseny de moda.

Per altra banda, la *Classificació Decimal Universal (CDU)*, el sistema que utilitzen principalment les biblioteques per catalogar el seu fons bibliogràfic, també considera el disseny per parts, però ara sí que apareixen totes les especialitats del disseny (gràfic, interiors, moda i productes), repartides a la classificació com a ciències tecnològiques (33), matemàtiques (12), antropologia (51), ciències de les arts i de les lletres (62) o sociologia (62).

Així, doncs, trobam que, si bé encara no s'ha sistematitzat aquesta disciplina acadèmica de manera unitària i coherent, ni tampoc s'ha elaborat com a disciplina científica, el disseny recolza en *diferents ciències*:

- Les *matemàtiques* (el programari específic, de pagament o gratuït, facilita molt la tasca acadèmica i professional en el món del disseny).
- L'*antropologia* (la fregadora ha canviat la vida de moltes dones).
- L'*antropometria* (el teclat de l'ordinador, que imita les màquines d'escriure, està preparat per maximitzar el moviment de les mans).
- La *psicologia* (els auriculars han permès l'aïllament voluntari de les persones i la recuperació de l'espai personal per aconseguir una mica d'intimitat en un món superpoblat).
- La *sociologia* (Internet ha creat noves maneres de comunicar-nos).
- El *dret* (la Llei 20/2003, de 7 de juliol, de protecció jurídica del disseny industrial,

com el seu nom indica, explica què és el disseny en 2D i en 3D la manera en què s'ha de protegir a Espanya).

- *L'economia* (Coca-Cola i Pepsi, cada una amb una imatge gràfica perfectament diferenciada i oposada, es reparteixen el mercat mundial de begudes refrescants).

- *La ciència política* (malalties com l'anorèxia i la bulímia han convertit les talles de la roba en una qüestió d'Estat).

Les ciències de la informació i la comunicació (el contenidor blau de paper o els senyals de trànsit tenen clarament una finalitat informativa i comunicativa).

- *L'art* (la gràfica del Chupa-Chups de Dalí és una icona de l'art i del disseny i una marca reconeguda a tot el món).

El *disseny* beu de totes aquestes ciències però no en forma part de cap, perquè el disseny és una *ciència* diferent, una ciència molt jove, com en el seu dia ho varen ser la psicologia, la sociologia, l'antropologia o la ciència política, com encara ho són les ciències de l'educació i les ciències de la informació i la comunicació, i, avui en dia, ningú no discuteix que són disciplines científiques. El disseny forma part de les *ciències socials* i aquesta és la premissa sobre la qual basam el nostre treball per construir una *didàctica del disseny*.

Proposam una *visió holística del disseny* com a ciència social. El disseny és una ciència unitària, però d'àmplies fronteres, que s'aplica en molts àmbits; uns àmbits que es concreten en les diferents especialitats del currículum oficial (gràfic, interiors, moda, productes), així ho va entendre el legislador espanyol en definir l'any 1999 el pla d'estudis oficial del Títol Superior de Disseny al Reial decret 1496/1999 (estatal) i, posteriorment, al Decret 165/2003 (autonòmic).

Som plenament conscients que cada assignatura necessitarà els seus propis mètodes o tècniques d'ensenyament, materials i recursos didàctics, etc.; per això, considerar el disseny com una ciència social ens ajudarà a construir una didàctica del disseny útil per a totes les assignatures del currículum oficial; una didàctica específica adaptada a l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior, que promou un model educatiu en què el focus d'atenció és l'alumne, les seves necessitats i l'aprenentatge d'una sèrie de competències, no l'assignatura i els seus continguts.

4. Els estudis superiors de disseny a les Illes Balears

La història dels ensenyaments artístics i dels estudis superiors de disseny a Espanya s'inicia l'any 1758 a Barcelona (l'any 1779 a Palma), però dues fites cabdals marquen l'evolució d'aquests estudis durant el segle XX:

1. En primer lloc, l'any 1963 es publica el Reial decret 2127/1963, de 24 de juliol, que regula el pla d'estudis del títol de graduat en arts aplicades (estatal), estructurat en tres cursos comuns i dos d'especialitat per cada secció; és la primera vegada a Espanya que es parla de *disseny a un pla d'estudis oficial*.

2. En segon lloc, després de segles d'història paral·lela, l'any 1990 es promulga la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu (estatal), que incorpora els ensenyaments artístics d'arts plàstiques i disseny al sistema educatiu espanyol com a ensenyaments de règim especial.

La bicentenària Escola Superior de Disseny de les Illes Balears de Palma (1779) és la segona escola d'aquestes característiques més antiga d'Espanya i és l'única escola de titularitat pública de Mallorca amb una oferta educativa d'ensenyaments artístics.

L'Escola Superior de Disseny de les Illes Balears va ser una de les primeres a Espanya a impartir estudis superiors no universitaris i és l'única de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en què s'imparteix el Títol Superior de Disseny.

L'Escola Superior de Disseny de les Illes Balears depèn orgànicament de la Direcció General de Formació Professional i Aprenentatge Permanent (Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears), que finança el centre i les activitats que desenvolupa.

L'actual *ubicació* de l'escola al centre de Palma, al ben mig del que en un futur serà la falca verda de la ciutat, data de l'any 1916. Les principals institucions polítiques, socials i culturals de la capital es troben a menys de 1.000 metres de distància del centre. L'edifici està distribuït en tres plantes, és accessible i compta amb totes les instal·lacions necessàries pel tipus d'estudis que s'hi imparteixen.

L'Escola Superior de Disseny de les Illes Balears té amb una *plantilla orgànica* aproximada de vuitanta persones, entre personal docent (professors d'arts plàstiques i disseny, mestre de taller d'arts plàstiques i disseny, professors d'ensenyament secundari i professors especialistes) i personal d'administració i serveis.

L'escola proposa una *oferta especialitzada* de titulacions professionals i superiors relacionades amb les arts plàstiques i el disseny. A més de *cicles formatius* de grau superior d'arts plàstiques i disseny de joieria artística, il·lustració i fotografia artística, el centre imparteix totes les especialitats dels *estudis superiors de disseny* (equivalent a tots els efectes a una diplomatura universitària).

Ofereix les quatre especialitats del Títol Superior de Disseny (gràfic, interiors, moda i productes), amb una *càrrega lectiva* total de 2.730 hores (273 crèdits), repartida en *quatre cursos escolars*:

- Tres *cursos presencials* (d'octubre a juny), amb un càrrega lectiva total de 2.700 hores (270 crèdits); el nombre de crèdits de cada curs acadèmic varia en funció de l'especialitat (99, 90 i 81 crèdits, respectivament, per a cada curs de disseny gràfic; 99, 84 i 87 crèdits, respectivament, per a cada curs de disseny d'interiors; 99, 96 i 75 crèdits, respectivament, per a cada curs de disseny de moda; 105, 90 i 75 crèdits, respectivament, per a cada curs de disseny de productes).

- Un quart *curs no presencial* (de novembre a maig) per desenvolupar un projecte de final de carrera, amb una càrrega lectiva de 30 hores (3 crèdits).

El centre rep *alumnes* de tot el territori insular, de la península i, fins i tot, de l'estranger; parlem d'unes 400 persones aproximadament (300 amb docència directa i presencial). Es tracta de persones molt motivades, interessades en el centre, en la nostra història i trajectòria acadèmica, en les titulacions que atorgam, en els professors que imparteixen les assignatures, en la metodologia de treball que utilitzam i en les activitats que desenvolupam.

Els alumnes dels estudis superiors i dels cicles formatius conformen un col·lectiu completament *heterogeni* (sexe, edat, residència, nivell socioeconòmic, nacionalitat, idioma, estudis previs...), la qual cosa afavoreix un *entorn multicultural* i un *ambient interdisciplinari*, que són dues de les competències fonamentals per als futurs professionals del disseny.

5. L'ensenyament del disseny

Tots els ésser vius, humans i no humans, aprenem cada dia, al matí o a l'horabaixa, desperts o adormits, de manera conscient o inconscient, voluntària o involuntària... Tant si volem com si no, nosaltres aprenem.

En un informe per a la UNESCO, Jacques Delors i el seu equip de treball de la Comissió Internacional sobre l'educació per al segle XXI sintetitzen l'estructura de l'educació al voltant de quatre *aprenentatges fonamentals*, que anomenen els quatre *pilars del coneixement* (Delors [et al.] 1996: 95-109). D'acord amb aquesta proposta, a l'escola o d'una altra manera, totes les persones hauríem de:

- *Aprendre a conèixer*, per adquirir els instruments de la comprensió.
- *Aprendre a fer*, per deixar empremta sobre l'entorn.
- *Aprendre a viure junts*, per participar i cooperar amb altres persones en totes les activitats humanes.

- *Aprendre a ser*, per comprendre's un mateix.

Tot això ho hem de fer per promoure l'anomenat *long life learning*, perquè «una de las funciones de la educación futura debe ser promover la capacidad de los alumnos de gestionar sus propios aprendizajes, adoptar una autonomía creciente en su carrera académica y disponer de herramientas intelectuales y sociales que les permitan un aprendizaje continuo a lo largo de toda su vida» (Pozo, Monereo 1999: 11).

Però, abans de desenvolupar un procés d'ensenyament-aprenentatge a l'aula, és necessari comprendre la manera en què aprenem les persones i, en aquest sentit, podem identificar tres *tipus d'aprenentatge* (Butler, Mcmanus 2007: 46-54):

- *Aprenentatge per associació*
- *Aprenentatge per observació*
- *Aprenentatge latent*

Ivan Pavlov (1849-1936) i Burrhus Frederic Skinner (1904-1990) són els teòrics dels dos principals *pilars* sobre els quals s'han construït les *teories de l'aprenentatge* que analitzen la manera en què aprenem tots els ésser vius: el *condicionament clàssic o conductisme* de Pavlov i el *condicionament operant* de Skinner.

No és el propòsit d'aquest paper explicar aquestes teories, però és important recordar que tant el condicionament clàssic com el condicionament operant han donat lloc a diferents *formulacions* sobre les teories d'aprenentatge (Butler, McManus 2007: 46-54; Nadal 2003: 158-161; Andres, Gil 1999: 255; Estebaranz 1994: 107-121; Fierro 1986: 45-51).

Podem constatar, doncs, que tots aprenem, sempre, alguna cosa, i ho fem de maneres diferents, tant diferents com diferents són els ésser humans. Però això no basta, per ensenyar i per aprendre necessitam un *mètode o tècnica d'ensenyament*, «un plan de acción, o un conjunto de decisiones, que en primera instancia toma el profesor, respecto a la organización de los materiales y a las actividades que se proponen a los alumnos, para facilitarles llegar a una meta» (Soler [et al.] 1992: 71).

Tot el que hem dit posa en relleu la importància de la tasca dels professors a l'aula i, en conseqüència, de la importància dels *mètodes d'ensenyament* següents, classificats de menys a més interacció (Soler [et al.] 1992: 71):

- Ensenyament repetitiu: conferència acadèmica, lliçó magistral, classe frontal...
- Ensenyament expositiu: explicació oral, estudi dirigit...
- Ensenyament per descobriment: processos algorítmics, resolució de problemes, investigació escolar, laboratori...

A l'hora de prendre una decisió respecte del mètode d'ensenyament que utilitzarem, resulta molt útil recordar les paraules de Jan Amos Komensky (Comenius), encara d'actualitat: «El método de enseñanza debe disminuir el trabajo de aprender de tal modo que no haya nada que moleste a los discípulos ni los aparte de la continuación de los estudios» (Comenius 1971: 141).

De *mètodes d'ensenyament* n'hi ha molts, n'hi ha molts més, nosaltres només hem enumerat els principals; simplement, ens interessa aquesta classificació perquè incorpora l'*ensenyament per descobriment*.

La metodologia del disseny, tal com la coneixem avui en dia, s'ha desenvolupat a partir de l'arquitectura, capaç de reunir el pensament humanístic i el pensament científic en una sola disciplina (Campi 2001: 20-21), bàsic per al disseny d'interiors i el disseny de productes, però també útil per al disseny gràfic i el disseny de moda.

L'ensenyament de l'arquitectura ha estat *el mirall* utilitzat per a l'ensenyament del disseny i, per aquest motiu, des dels inicis, l'ensenyament del disseny s'ha fonamentat en un *aprenentatge basat en problemes*, a imitació del món professional, on l'important és trobar la solució més adient a un problema de disseny.

El *mètode de projectes*, ideat als anys vint per William Heard Kilpatrick (1871-1965), que es coneix amb altres noms com centre d'interès, treball per temes, investigació del medi o projectes de treball, se centra en la idea que l'aprenentatge s'ha de fer fora de l'escola i ha d'involucrar esforços per identificar les necessitats reals de la comunitat.

Aquest mètode de projectes és especialment interessant en el disseny perquè estimula la motivació, la creativitat, l'ús de fonts diverses i entorns d'aprenentatge, la investigació, el coneixement integrat, l'ensenyament socràtic, el treball cooperatiu en equip i la interacció entre el context, l'objecte i els subjectes (professors i alumnes).

No obstant això, comencen a sorgir tímidament veus crítiques que demanen un altre mètode d'ensenyament (o el mateix, més evolucionat) en el qual l'important no sigui el problema o la solució, sinó treballar el procés que se segueix per aconseguir la solució. Alguns autors creuen que, a diferència del món professional, el món educatiu hauria de fer èmfasi en el procés, sense tenir en compte el problema i la solució.

Tot això està molt bé, però, per iniciar una intervenció educativa, fins i tot en l'ensenyament del disseny, és important tenir en compte la situació de partida, que es concreta en els *tres elements principals* que intervenen en el procés d'ensenyament-aprenentatge:

- Un *context* (educatiu)
- Uns *subjectes* (de l'ensenyament i de l'aprenentatge), que són els *alumnes* i els *professors*
- Un *objecte* (de l'ensenyament i de l'aprenentatge)

Recordem que el pensament didàctic clàssic sempre s'ha centrat en el binomi objecte-subjecte (alumnes) (Marhuenda 2000: 35). Aquest binomi ha evolucionat i, avui en dia, jugam a *tres bandes*, perquè el procés d'ensenyament-aprenentatge ha de tenir en compte les relacions i interrelacions entre els tres elements: entorn, objecte i subjecte (professors i alumnes).

No és habitual trobar als plans d'estudis espanyols d'ensenyament superior (universitaris i no universitaris) assignatures amb un contingut específic per aprendre a ensenyar i útil per introduir els alumnes en el món de la docència (una sortida professional prou interessant).

A Espanya, excepte per als estudis de magisteri i pedagogia, aquesta matèria s'ensenyava a cursos d'especialització als quals els alumnes accedeixen un cop han aconseguit el títol oficial. Allò que tots coneixem amb el nom de CAP o Cours d'Aptitud Pedagògica (i els estudis que properament el substituiran) està pensat com a *formació inicial psicopedagògica i didàctica* per als professors d'ensenyament secundari (la *formació inicial científicocultural i tècnica* s'obté en aconseguir la titulació superior), però aquest col·lectiu no és l'únic cos de professors funcionaris que treballen al sistema educatiu espanyol.

En el món de l'educació pública no universitària conviuen fins a set cossos de funcionaris:

- Mestres
- Professors de secundària
- Professors tècnics de formació professional
- Professors d'escoles oficials d'idiomes
- Professors de música i arts escèniques
- Professors d'arts plàstiques i disseny
- Mestres de taller d'arts plàstiques i disseny

Es tracta d'un col·lectiu al qual en un futur immediat s'exigirà legalment una formació específica en psicopedagogia i didàctica per impartir docència al nivell educatiu que pertoca, inclòs l'ensenyament superior no universitari.

Però comencem pel començament; per formar part del cos de professors d'arts plàstiques i disseny es necessita tenir una llicenciatura, ser arquitecte superior o enginyer superior titulat o tenir un títol equivalent; no obstant això, el Reial decret 363/2004 (estatal) declara el Títol Superior de Disseny equivalent a efectes de docència i permet a aquests titulats accedir al cos de professors d'arts plàstiques i disseny en l'especialitat corresponent (disseny gràfic, disseny d'interiors, disseny de moda o disseny de productes).

Per formar part del cos de mestres de taller d'arts plàstiques i disseny es necessita tenir una llicenciatura, ser arquitecte superior o enginyer superior titulat o tenir un títol equivalent; també poden formar part d'aquest cos els diplomats, els arquitectes tècnics, els enginyers tècnics i, naturalment, les titulacions equivalents com el Títol Superior de Disseny.

El Reial decret 1284/2002 determina la *competència docent* de les diferents especialitats del cos de professors d'arts plàstiques i disseny i mestres de taller d'arts plàstiques i disseny; en aquest sentit, les persones amb un Títol Superior de Disseny poden accedir a l'especialitat corresponent del cos de professors d'arts plàstiques i disseny, la qual cosa vol dir que poden impartir les matèries (*mòduls o assignatures*) que enumera el Reial decret 1284/2002 en diferents *nivells educatius*:

- Cicles formatius de grau mitjà/superior d'arts plàstiques i disseny (Annex V)
- Modalitat de batxillerat d'arts (annex VI)
- Estudis superiors de ceràmica (annex VIII, punt 2)
- Estudis superiors de disseny (annex VIII, punt 3)
- Estudis superiors de vidre (annex VIII, punt 4)

El Reial decret 1284/2002 proposa un ampli ventall de matèries que, per als estudis superiors de disseny, són «Història i teoria de l'art i del disseny», «Projectes bàsics» i «Projectes de l'especialitat», principalment. L'annex I del Decret 165/2003 concreta aquestes matèries en diferents assignatures.

Un cop iniciada la persona en la professió docent, de la *formació contínua psicopedagògica i didàctica* se n'ocupen els instituts d'educació de les diferents universitats espanyoles i els diferents centres de professorat de les conselleries d'educació autonòmiques; però, habitualment, de la *formació contínua científicocultural i tècnica* se n'encarregen els professors mateixos.

6. Bases generals per a una didàctica del disseny

El disseny és una ciència, jove, multidisciplinària, d'àmplies fronteres i en procés de construcció, quelcom de diferents de les ciències de les arts i de les lletres o de les ciències tecnològiques. El disseny és una nova disciplina científica que forma part de les ciències socials.

Les persones professionals del disseny es mouen en ambients heterogenis, multi-culturals i interdisciplinaris; per aquest motiu, les consignes d'*aprendre a aprendre* i *aprendre a conviure* són les claus de la formació d'aquest col·lectiu.

Els estudis superiors de disseny són uns estudis terminals, amb un pla d'estudis oficial, que possibiliten l'exercici de la professió de disseny en tots els camps d'actuació; uns estudis en què, a més dels continguts científicoculturals, tècnics i professional, s'haurien de treballar especialment els dos aspectes esmentats al paràgraf anterior.

La didàctica del disseny a l'ensenyament superior és un tema relativament nou a Espanya, però que ja fa temps que preocupa i es treballa a Europa i a la resta del món. No disposam de receptes de validesa universal, sinó de criteris específics aplicats al medi, als professors, als alumnes, al currículum i a l'assignatura, que proposam com a *bases generals per a una didàctica del disseny*.

Una *didàctica del disseny* ha de fomentar una visió unitària, global, de conjunt i holística del disseny (paraules molt similars, però que no volen dir el mateix); adoptar simultàniament els quatre enfocaments, la qual cosa ajudarà a perfilar el disseny com la ciència que és.

Una *didàctica del disseny* ha de veure i viure el disseny, ha d'entendre el disseny com una unitat, com un tot amb diferents especialitats (gràfic, interiors, moda, productes), que no són altra cosa que la concreció d'aquesta jove disciplina científica en diferents àmbits.

Una *didàctica del disseny* ha de conèixer els alumnes i les seves circumstàncies, per reconèixer que tots aprenem de manera diferent. De la mateixa manera, una didàctica del disseny ha de tenir en compte els professors i la seva formació científicocultural, tècnica, professional, psicopedagògica i didàctica, especialment professional.

Una *didàctica del disseny* ha de reconèixer la importància del mètode científic en la formació integral dels alumnes i preferir el mètode (el procés) per damunt del problema i la solució. Aquest plantejament demana posar especial èmfasi en els mètodes d'ensenyament per descobriment, d'altra banda perfectament compatibles amb altres mètodes, per tal de fomentar la investigació i l'aprofitament del medi com a manera d'*aprendre a aprendre*.

En fi, una *didàctica del disseny* ha de tenir en compte les aportacions teòriques i pràctiques dels autors precedents, però també Espanya ha de començar a generar el seu propi material des de la pràctica educativa.

Una edició facsímil de l'obra *Didáctica magna* (1679), de Jan Amos Komensky (Comenius), comença amb aquestes magnífiques paraules: «La proa y la popa de nuestra didáctica ha de ser investigar y hallar en el modo de que los que enseñan tengan menos de enseñar, y los que aprenden, más que aprender; las escuelas tengan menos ruido, molestias y trabajo en vano, y más sosiego, atractivo y sólido provecho; la república cristiana, menos oscuridad, confusión y desidia y más claridad, orden, paz y tranquilidad» (Comenius 1971: 5); paraules que nosaltres volem recordar per acabar aquest paper.

7. Referències

Bibliografia recomanada

- ANDRÉS, J. M. (dir.); GIL, F. J. (coord.) (1999): *Enciclopedia General de la Educación* (3 vol). Barcelona: Océano.
- BRICONES, M. I.; PASTOR, J. M. (1987): *Didáctica general: orientaciones para las didácticas específicas*. Madrid: ICE de la Universitat Autònoma de Madrid.
- BUTLER, G.; McMANUS, F. (2007): *Breve introducción a la psicología*. Madrid: Alianza Editorial.
- CAMPÍ, I. (2001): *Què és el disseny?*. Barcelona: Columna.
- CHAVES, N (2002): «Enseñar a diseñar o aprender a comunicar». *El oficio de diseñar: propuestas a la conciencia crítica de los que comienzan*. Barcelona: Gustavo Gili, 129-146.
- COMENIUS, J. A. (1971): *Didáctica Magna*. Madrid: Instituto Editorial Reus.
- DELORS, J. [et al.] (1996): *La educación encierra un tesoro. Informe a la UNESCO de la Comisión Internacional sobre la educación para el siglo XXI*. Madrid: Santillana; UNESCO.
- DEL POZO, A. (2008): «La necesaria reforma de la función pública docente recogida en la LOE». *Revista de educación*, 345, gener-abril. Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, 457-479.
- ESCAÑO, J.; GIL, M. (1997): *Cómo se aprende y cómo se enseña*. Barcelona: ICE Universitat de Barcelona; Horsori.
- FIERRO, A. (1986): «Psicología del aprendizaje para educadores. 20 tesis». *Cuadernos de Pedagogía*, 135. Barcelona: Fontalba, 45-51.
- GARDNER, H. (2004): *La educación de la mente y el conocimiento de las disciplinas: lo que todos los estudiantes deberían comprender*. Barcelona: Paidós.
- GARDNER, H. (2001): *La inteligencia reformulada. Las inteligencias múltiples en el siglo XXI*. Barcelona: Paidós.
- GONZÁLEZ, I. (2002): «Las didácticas de área: un reciente campo científico». *Revista de educación*, 328. Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, 11-34.
- HEREDIA, A. (2004): *Curso de didáctica general*. Saragossa: Premsa Universitària de Saragossa.
- HERNÁNDEZ, F. (2002): «El área “Didáctica de la expresión plástica”: entre la búsqueda de reconocimiento, la diversidad de intereses, y la necesidad de afrontar nuevos desafíos». *Revista de educación*, 328. Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, 111-136.
- HERNÁNDEZ, F. X. (2002): *Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*. Barcelona: Graó.
- IAIES, G. (comp.) (1994): *Didácticas especiales. Estado del debate*. Buenos Aires: Aique.
- LAMERS, N. (2004): «Who are our students?». *Enhancing Curricula. 2n International Conference 2004*. Londres: University of the Arts London, 28-39.
- MARHUENDA, F. (2000): *Didáctica general*. Madrid: De la Torre.
- MESTRE, I. [et al.] (2005): «Los Estudios Superiores de Diseño en la convergencia europea». *V Congreso Internacional Virtual de Educación*. Palma: Cibereduca.com.
- MESTRE, I.; PRIETO, M. (2008): «Los Estudios Superiores de Diseño en el marco del Espacio Europeo de Enseñanza Superior». *VI Congreso Internacional Virtual de Educación*. Palma: Escola de Formació en Mitjans Didàctics; Stei-i Intersindical.

- MONEREO, C. (coord.) (1997): *Estrategias de enseñanza y aprendizaje. Formación del profesorado y aplicación en la escuela*. Barcelona: Graó.
- ROSSELLÓ, M. R. (2005): «Didáctica General versus didàctiques específiques: un viatge de ida y vuelta». *Educació i cultura. Revista mallorquina de pedagogia*, 18. Palma: Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques de la UIB, 133-142.
- SOLER, E. [et al.] (1992): *Teoría y práctica del proceso de enseñanza-aprendizaje. Pautas y ejemplos para un desarrollo curricular*. Madrid: Narcea.
- TEIXIDOR, E. (2007): *La lectura i la vida. Com iniciar els nens i els adolescents a la lectura: una guia per a pares i mestres*. Barcelona: Columna.

Adreces URL d'interès

- Escola Superior de Disseny de les Illes Balears: <<http://www.escoladisseny.com>>.
- Ministeri d'Educació, Política Social i Esport: <<http://www.mepsyd.es/educa/index.html>>.
- Ministeri de Ciència i Innovació: <<http://www.micinn.es>>.
- Centre Nacional d'Informació i Comunicació Educativa: <<http://www.cnice.mec.es>>.
- Conselleria d'Educació i Cultura: <<http://educacioicultura.caib.es>>.
- Web educatiu de les Illes Balears: <<http://www.weib.caib.es>>.
- Xarxa de Centres de Professorat de les Illes Balears (Palma, Inca, Manacor, Menorca, Eivissa i Formentera): <http://weib.caib.es/Cprs/contingut_cpr_0_.htm>.
- Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears: <<http://www.uib.es/ICE>>.
- Centre for Learning and Teaching in Art & Design: <<http://www.cltad.ac.uk>>.
- The European League of Institutes of the Arts: <<http://www.elia-artsschools.org>>.
- Nomenclatura Internacional de la UNESCO per als camps de la ciència i la tecnologia: <<http://www.micinn.es/ciencia>>.
- Universal Decimal Classification Consortium (UDCC): <<http://www.udcc.org>>.

Marc normatiu

- Estat Espanyol (BOE núm. 106, 04-05-2006). Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (<http://www.boe.es/boe/dias/2006/05/04/pdfs/A17158-17207.pdf> i http://www.boe.es/boe_catalan/dias/2006/05/16/pdfs/A01294-01341.pdf).
- Estat Espanyol (BOE núm. 167, 14-07-2006). Reial decret 806/2006, de 30 de juny, pel qual s'estableix el calendari d'aplicació de la nova ordenació del sistema educatiu, establerta per la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (<http://www.boe.es/boe/dias/2006/07/14/pdfs/A26488-26494.pdf>).
- Estat Espanyol (BOE núm. 239, 06-10-1999). Reial decret 1496/1999, de 24 de setembre, pel qual s'estableixen els estudis superiors de disseny, la prova d'accés i els aspectes bàsics del currículum d'aquests estudis (<http://www.boe.es/boe/dias/1999-10-06/pdfs/A35707-35719.pdf>).
- Comunitat Autònoma de les Illes Balears (BOIB núm. 134, 25-09-2003). Decret 165/2003, de 12 de setembre, pel qual s'estableix el currículum dels estudis superiors de disseny i es regula l'accés a aquests ensenyaments (<http://boib.caib.es/pdf/2003134/mp71.pdf> i <http://boib.caib.es/pdf/2003134/mp5.pdf>).
- Estat Espanyol (BOE núm. 71, 23-03-2004). Reial decret 363/2004, pel qual es declara l'equivalència de determinades titulacions, a efectes de docència, a les exigides amb caràcter general per a l'ingrés i adquisició d'especialitats dels cossos de professors i

- mestres de taller d'arts plàstiques i disseny (<http://www.boe.es/boe/dias/2004/03/23/pdfs/A12472-12474.pdf>).
- Estat Espanyol (BOE núm. 304, 20-12-2002). Reial decret 1284/2002, de 5 de desembre, pel qual s'estableixen les especialitats dels cossos de professors d'arts plàstiques i disseny i dels mestres de taller d'arts plàstiques i disseny, s'hi adscriuen els professors dels esmentats cossos i es determinen els mòduls, assignatures i matèries que hauran d'impartir (<http://www.boe.es/boe/dias/2002/12/20/pdfs/A44781-44805.pdf>).
- Estat Espanyol (BOE núm. 78, 31-03-2004). Ordre ECD/826/2004, de 22 de març, per la qual s'aproven els temaris que han de regir en els procediments selectius per a l'ingrés, accés i adquisició de noves especialitats en els cossos de professors d'arts plàstiques i disseny i mestres de taller d'arts plàstiques i disseny (<http://www.boe.es/boe/dias/2004/03/31/pdfs/A13615-13678.pdf>).
- Estat Espanyol (BOE núm. 262, 01-11-2001). Ordre de 25 d'octubre de 2001 per la qual s'estableixen els elements bàsics del procés d'avaluació, acreditació acadèmica i mobilitat dels alumnes que cursin els ensenyaments superiors d'arts plàstiques i de disseny establerts per la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu (<http://www.boe.es/boe/dias/2001-11-01/pdfs/A39849-39851.pdf>).
- Estat Espanyol (BOE núm. 131, 02-06-1995). Reial decret 732/1995, de 5 de maig, pel qual s'estableixen els drets i deures dels alumnes i les normes de convivència als centres (<http://www.boe.es/boe/dias/1995/06/02/pdfs/A16185-16192.pdf>).